

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
Δημόσιος θεσμός για την κοινωνική έρευνα

1958-2018
60

χρόνια έρευνα για την ελληνική κοινωνία

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)
Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ
Εκπαιδευτικό Σεμινάριο: Περιβαλλοντική Ευθύνη και Περιβαλλοντικό Έγκλημα

Στάσεις και αντιλήψεις του κοινού για
το «περιβάλλον ως θύμα» και τα «θύματα του
περιβάλλοντος»

Ερευνητικά δεδομένα και προβληματισμοί

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)
Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ
Εκπαιδευτικό Σεμινάριο: Περιβαλλοντική Ευθύνη και Περιβαλλοντικό Έγκλημα

ΜΕΛΕΤΕΣ - ΕΡΕΥΝΕΣ ΕΚΚΕ
STUDIES - RESEARCH REPORTS 18

Ενέργεια και τοπικές κοινωνίες

Επιμέλεια
Ιωάννα Τσίγκανου, Ρόνη Κιντή

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

Ένα από τα κυρίαρχα διακυβεύματα για τις τοπικές κοινωνίες σήμερα είναι η υπεράσπιση των δικαιωμάτων και έννομων αγαθών που προκύπτουν από τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό του περιβάλλον ή αντιθέτως η υποχώρηση της προάσπισης αυτής απέναντι στα αναπτυξιακά και οικονομικά ζητούμενα για τις τοπικές κοινωνίες.

Είναι σαν να βρίσκονται σε αντιπαράθεση δύο σημαντικές αξίες, οι οποίες υπαγορεύουν τις αντίστοιχες στάσεις και συμπεριφορές:

η αξία της φύσης και της ανθρώπινης ζωής

και

η αξία της εργασίας και της παραγωγής.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

- Στη νομικο - εγκληματολογική διάσταση του θέματος διαπιστώνουμε ότι ο όρος περιβάλλον χαρακτηρίζεται από πολυσημία.
- Κατά το ελληνικό δίκαιο - που δεν αφήνεται των διεθνώς κρατούντων - ο όρος περιβάλλον υποδηλώνει *«το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων τα οποία βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση, αλλά και τις αισθητικές αξίες»*.
- Στο ελληνικό δίκαιο η προστασία του περιβάλλοντος έχει ουσιαστική αφετηρία την εισαγωγή του άρθρου 24 στο Σύνταγμα του 1975 που ανέδειξε την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, άμεσα και ρητά, σε βασική υποχρέωση του κράτους.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

➤ Ο κοινός νομοθέτης δεν κινήθηκε προς μια συστηματική αυτονόμηση του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος και «δεν έχει κατορθώσει, ως σήμερα, να επιλέξει και να συγκροτήσει μια συγκεκριμένη στρατηγική καταπολέμησης της περιβαλλοντικής εγκληματικότητας. Συνήθως αρκείται στην ευκαιριακή προσκόλληση ποινικών κυρώσεων σε διάφορα περιβαλλοντικά νομοθετήματα σε ελάχιστες εξαιρέσεις.

➤ Αυτό το 'ποινικό δίκαιο του περιβάλλοντος' δημιουργήθηκε, ανευρίσκεται και αναπτύσσεται κυρίως στο σώμα των κανόνων του διοικητικού δικαίου, όπου εντοπίζεται και ο κορμός των ρυθμίσεων που διαμορφώνουν το δίκαιο του περιβάλλοντος στην Ελλάδα».

➤ Αυτός ο δισταγμός έχει δημιουργήσει το συνεπές με τα παραπάνω ερώτημα αν «έχει νόημα να μιλάμε για περιβαλλοντική δικαιοσύνη».

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

Η κανονιστική πρόσληψη του περιβάλλοντος (κοινωνική λειτουργία του ποινικού δικαίου) «στοιχειοθετεί την έννοια του ενιαίου περιβαλλοντικού αγαθού... (και)... δημιουργεί μια γενική κανονιστική συνείδηση αναγνώρισης της σημασίας του».

- *Ασάφεια ως προς τα κριτήρια προσδιορισμού δράστη και θύματος.*
- *Ρευστότητα ως προς τον προσδιορισμό του αδίκου της πράξεως.*
- *Ρευστότητα και σύγχυση ως προς τις ιδιότητες του αυτουργού και του συμμετόχου.*
- *Η αναζήτηση του 'περιβαλλοντικού θύματος' ή του 'θύματος του περιβάλλοντος' είναι βασικό ζητούμενο. «Ποιο θύμα;».*
- *Η οικουμενικότητα της ζημίας, οι τρόποι υπολογισμού της αλλά και οι αρμόδιοι για τον υπολογισμό της.*
- *Τι σημαίνει ποινή για εγκλήματα που στρέφονται κατά του περιβάλλοντος;*
- *Ποιος έχει την ποινική ευθύνη ; Τα Κράτη ή οι Εταιρείες;*
- *Σε ποιόν τομέα απαιτείται να δοθεί προτεραιότητα, «στην προστατευτική των εννόμων αγαθών ή στην εξασφαλιστική του ατόμου λειτουργία του Ποινικού Δικαίου;».*

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

Πέρα από τα παραπάνω προβλήματα εφαρμογής λόγω τις ουσιαστικού ποινικού δικαίου ενστάσεις, διαπιστώνονται και άλλα:

Η αναζήτηση του ‘περιβαλλοντικού θύματος’ ή του ‘θύματος του περιβάλλοντος’ είναι βασικό ζητούμενο καθώς «η προβολή της έννοιας του περιβαλλοντικού θύματος ως αυτοτελούς πεδίου ερεύνης εντείνει την ήδη μεγάλη σύγχυση».

Εύλογα τίθεται το ερώτημα *«ποιό θύμα;»*. Εκείνο των πόλεων που πλήττονται από την εκπομπή αέριων ρύπων, εκείνο των πυρηνικών ατυχημάτων, εκείνο των μη καλλιεργήσιμων πλέον περιοχών λόγω ρύπανσης;

Όπως έχει ήδη επισημανθεί «η έννοια του περιβαλλοντικού θύματος εμφανίζει πολλές εννοιολογικές ταλαντεύσεις, εξαρτώμενες από την κάθε φορά οπτική τους, εφόσον διαρκεί ο εννοιολογικός μεταβολισμός του εγκλήματος και ειδικότερα η αδυναμία προσδιορισμού του περιβαλλοντικού εγκλήματος, εξαιτίας του ανέναου εμπλουτισμού της με νέα στοιχεία»

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

➤ Εύλογα επίσης τίθεται το ερώτημα για την οικουμενικότητα της ζημίας, τους τρόπους υπολογισμού της, αλλά και τους αρμόδιους για τον υπολογισμό της.

➤ Εύλογα τίθεται το ερώτημα «*τί σημαίνει ποινή για εγκλήματα που στρέφονται εναντίον του περιβάλλοντος*». Ποιος έχει τελικά την ποινική ευθύνη, τα κράτη ή οι επιβλαβώς για το περιβάλλον δραστηριοποιούμενες κάθε είδους εταιρείες;

➤ Η μορφολογία των αξιόποινων πράξεων από τις οποίες παράγονται περιβαλλοντικοί κίνδυνοι είναι εντελώς διαφορετική από το κλασικό πρότυπο του εγκλήματος στο οποίο είναι προσανατολισμένη η αντίδραση του ποινικού συστήματος.

➤ Μία από τις βασικές ιδιαιτερότητες των κινδυνогόνων συμπεριφορών ενάντια στο περιβάλλον είναι ότι εμφανίζονται, κατά κανόνα, με το *μανδύα της λειτουργίας νομικών προσώπων σαν παράγωγα της οικονομικής τους δραστηριότητας*.

➤ *Αλλά και ο εντοπισμός των υπεύθυνων φυσικών προσώπων για την ανάπτυξη της προσβάλλουσας έννομα αγαθά δραστηριότητας (προέδρων, συμβούλων, ανώτερων διευθυντικών ή τεχνικών στελεχών και γενικά απασχολούμενων μιας επιχείρησης ή βιομηχανίας - προσκρούει σε σοβαρές και ανυπέρβλητες αποδεικτικές δυσχέρειες*» .

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

Ευρήματα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

- Το βιομηχανικό αποτύπωμα δεν μπορεί να ανταγωνιστεί το φυσικό περιβάλλον ακόμη και στην τελειότερη αισθητικά και με επιστημονικά κριτήρια εκδοχή του.
- Οι στάσεις και αντιλήψεις των πολιτών αναφορικά με το περιβάλλον δεν φαίνεται πως εκπορεύονται από μια σταθερά παγιωμένη «περιβαλλοντική συνείδηση» αλλά από μια «περιβαλλοντική συμπεριφορά της καθημερινής ζωής» που αντανακλά κυρίως επιλογές που γίνονται σε επίπεδο νοικοκυριού και εξαιρετικά ισχνά επιλογές που αντανακλούν «κοινωνικό περιβαλλοντισμό».
- Κατά τη γνώμη των ερωτώμενων οι περιβαλλοντικές ευαισθησίες και τα ζητήματα οικολογίας εν μέσω κρίσης κρίνονται ως πολυτέλεια. Η πλειονότητα των ερωτηθέντων κατοίκων των ενεργοφόρων τοπικών περιοχών παραδέχονται πως το ενδιαφέρον για το περιβάλλον εμφανίζεται αυξημένο μόνο σε περιόδους οικονομικής ευημερίας.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

- Οι γυναίκες εμφανίζονται περισσότερο ευαίσθητες σε περιβαλλοντικά ζητήματα και λιγότερο ευεπηρεάστες σε ζητήματα οικολογικής συνείδησης από την τρέχουσα οικονομική κρίση από τους άνδρες και αυτό ισχύει για το σύνολο του πληθυσμού του δείγματος.
- Όπου η διασφάλιση της βασικής, επιτακτικής και άμεσης ανάγκης της επιβίωσης συγκρούεται με τις θεωρούμενες ως απομακρυσμένες περιβαλλοντικές ανησυχίες, υπερτερεί το ζήτημα της επιβίωσης. Όπου η οικονομική κρίση τίθεται απέναντι στο περιβάλλον, το τελευταίο υποχωρεί στις συνειδήσεις των πολιτών. Όπου η οικονομία τίθεται απέναντι στην οικολογία η τελευταία ηττάται κατά κράτος.
- Η μόνη περίπτωση να επικρατήσουν και να φέρουν αποτελέσματα οι εκκλήσεις για προστασία του περιβάλλοντος και οι περιβαλλοντικές ανησυχίες είναι υπό καθεστώς ασφάλειας των αναγκαίων, άμεσων και βασικών όρων διαβίωσης. Σε περιόδους κρίσεων, αβεβαιοτήτων και επισφάλειας το περιβάλλον και η οικολογία πλήττονται τόσο σε επίπεδο πολιτικών δράσεων και παρεμβάσεων αλλά και σε επίπεδο διατύπωσης διεκδικήσεων και συλλογικών αιτημάτων.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

Η έννομη προστασία των σχετικών με το περιβάλλον δικαιωμάτων και αγαθών

➤ Είναι σαφής η δέσμευση των κατοίκων για την προστασία του περιβάλλοντος από τις κινδυνολόγες εναντίον του δράσεις.

➤ Τα ποσοστά δυνάμει σχετικών προσφυγών στη δικαιοσύνη για την προστασία του περιβάλλοντος είναι συντριπτικά υπέρ μιας τέτοιας διεκδίκησης ή/και προστασίας αυτού του ίδιου του έννομου αγαθού του περιβάλλοντος.

➤ Είναι συντριπτική η έκφραση της άποψης πως το περιβάλλον συνιστά ένα αυθύπαρκτο και αυτόνομο έννομο αγαθό η προσβολή του οποίου απαιτεί δικαιοδική - και κατά συνέπεια δικαστική - προστασία. Με την άποψη αυτή συντάσσονται άνδρες και γυναίκες το ίδιο, άτομα όλων των ηλικιών.

➤ Αξίζει να σημειωθεί η απόλυτη (κατά 100%) θετική σύμφωνη γνώμη για την έννομη προστασία του περιβάλλοντος στην κατηγορία των αγροτών, γεωργών, κτηνοτρόφων και αλιέων, των παραδοσιακών δηλαδή εκπροσώπων της πρωτογενούς αγροτικής παραγωγής οι οποίοι θεωρούν ως φυσικό σύμμαχο της παραγωγικής τους διαδικασίας το φυσικό περιβάλλον και την φυσική (όπως αντιπαρατίθεται με τη βιομηχανική) εκμετάλλευσή του.

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

Η έννομη προστασία των σχετικών με το περιβάλλον δικαιωμάτων και αγαθών

- Οι ερωτηθέντες, όλων των ηλικιών, και σε ποσοστά άνω του 90% ταυτίζονται με την διεκδικητική προσφυγή κάποιου στη δικαιοσύνη σε περίπτωση βλάβης της υγείας τους από τη ρύπανση του περιβάλλοντος.
- Οι γυναίκες εμφανίζονται περισσότερο διεκδικητικές (και εκδικητικές θα λέγαμε στη βάση και των εκθέσεων των ερευνητών στο πεδίο κατά την άποψη των οποίων ο καρκίνος θηρίζει στις λιγνιτικές περιοχές).
- Οι τοπικές κοινωνίες φαίνεται πως αφουγκράζονται τις νομικές δυσκολίες που επισύρει μια ατομική δικαστική προσφυγή προκειμένου να έχει επιτυχή έκβαση στο ελληνικό ποινικό σύστημα.

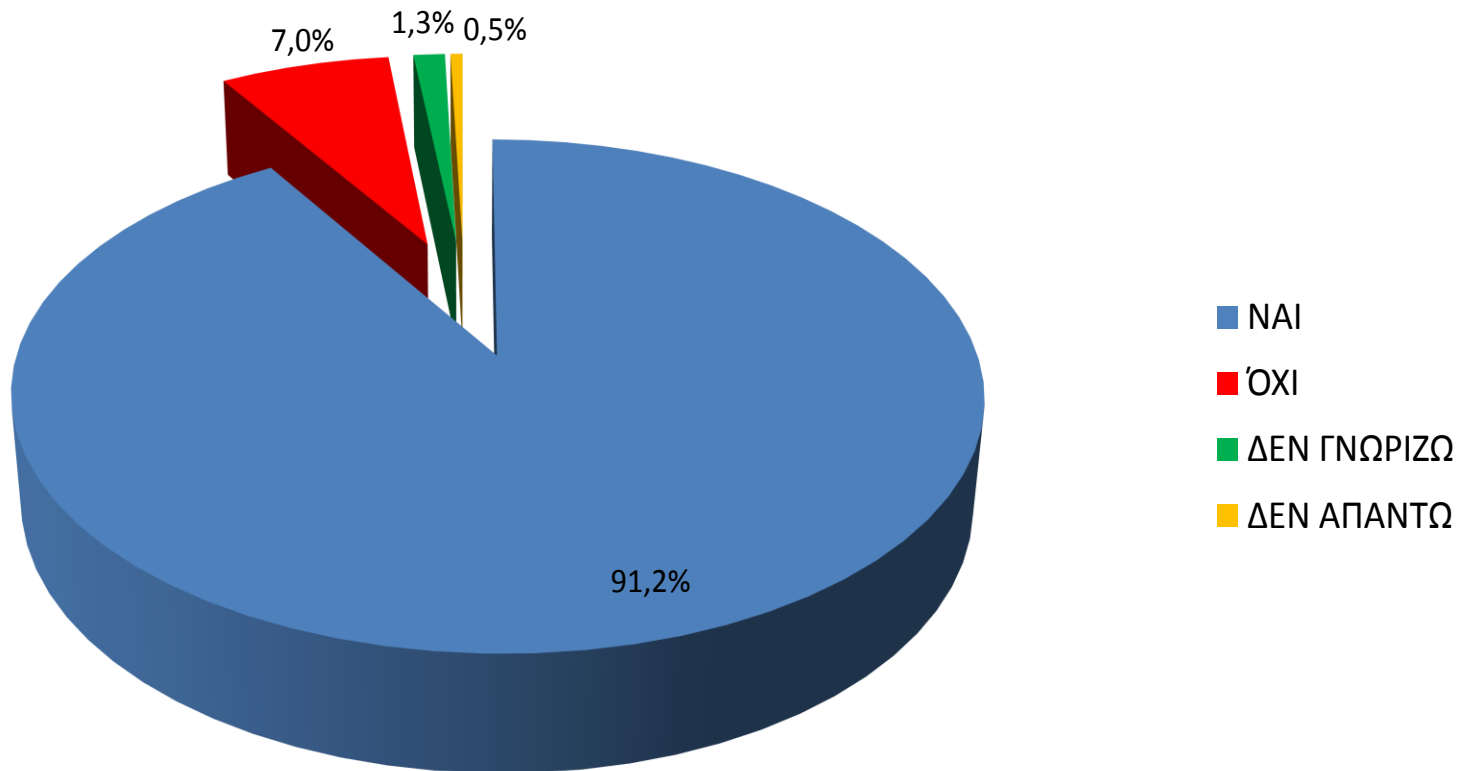

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

1. ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΓΙΑ ΒΛΑΒΗ ΥΓΕΙΑΣ ΑΠΟ ΡΥΠΑΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

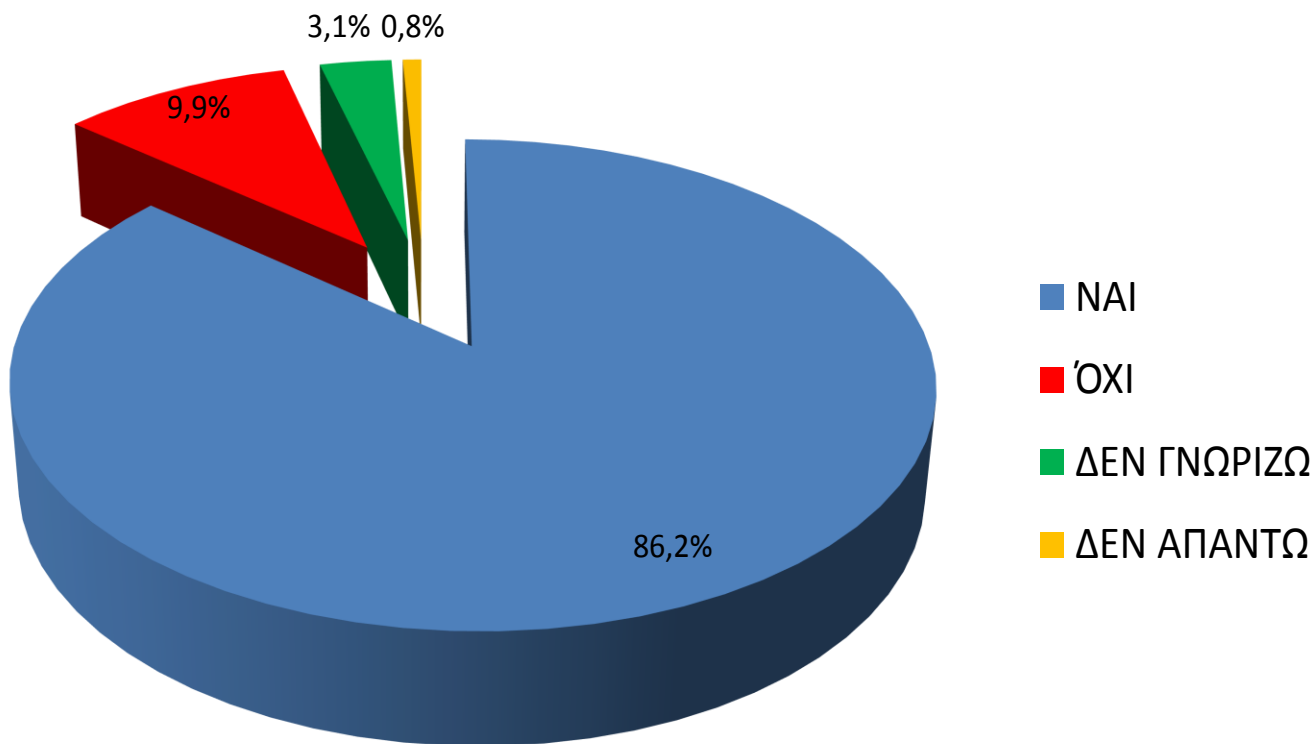

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)

Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ

2. ΑΤΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΓΙΑ ΒΛΑΒΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)
Δρ Ιωάννα Τσίγκανου
Διευθύντρια Ερευνών – ΕΚΚΕ
Εκπαιδευτικό Σεμινάριο: Περιβαλλοντική Ευθύνη και Περιβαλλοντικό Έγκλημα

Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας